

„Pärast kulakluse ja muu nõukogudevastase inimrämpsus väljasaatmist bandiitlike gruppide tegevus tugevnes ...“

Dokumente Eesti metsavendlusest 1949. aastal

Tiit Noormets*

■ 1949. aasta märtsiküüditamisest on palju kirjutatud nii uurimusi, mälestusi kui dokumendipublikatsioone, hoopis vähem aga selsamal aastal toimunud metsavendluse tõusust (nimetamist väärivad üks Mart Laari artikkel¹ ja Mart Aroldi pikem dokumendipublikatsioon²). Küüditamisele määratud inimestest osa pääses, neid läks varjule metsa ning seal tuli nende hulgast nii varjajaid kui võitlejaid (vaenlase dokumentides „illegaalid“ ja „bandiidid“). Metsavendade read kasvasid ja tegutsemisaktiivsus tõusis, sest maksti kätte küüditamises tegusalt osalenud nõukogude aktivistidele, ja pärast talumajapidamiste likvideerimist oli vaja elatusvahendeid hankida vaenlase – Nõukogude riigi – arvelt. Eesti NSV siseministeeriumis koostatud aruande järgi võitlusest „natsionalistliku põrandaaluse ja selle relvastatud bandede“ vastu 1944. aastast kuni 1. juunini 1953 registreeriti 1948. aastal 189 metsavendade kallaletungi, 1949. aastal aga juba 310.³ Näiteks olukorra kohta Võrumaal kirjutati Eestimaa Kommunistliku (bolševikkude) Partei Keskkomitee sekretärile 17. septembril 1949: „Kui 1949. aasta esimeste 2–3 kuu jooksul Võrumaa maakonnas peaaegu ei märgitud aktiivseid banditismijuhtumeid, siis pärast kulakluse likvideerimist ja kulakute väljasaatmist on need juhtumid järsult kasvanud. Käesoleva aasta märtsi – augusti perioodil on maakonnas bandiidigruppide poolt toime pandud 13 terroristlikku akti ja 31 relvastatud kallaletungi kooperatiivsetele organisatsioonidele, transpordile materiaalsete väärtuste ja raha vedamiseks ja reale teistele objektidele.“⁴

Metsavendluse ajaloo uurimise peamiseks allikabaasiks on Nõukogude julgeolekuasutuste – Riikliku Julgeoleku Komitee (üldtuntud venekeelse lühendiga KGB) ja selle erinevate nimetustega eelkäijate – dokumendid. Kommunistlikul parteil oli oma informatsioonisüsteem, kus madalamad parteiorganid alates vallapartorgidest informeerisid kõrgemaid orga-

* Tiit Noormets (1959), peaspetsialist-teadur, Rahvusarhiiv, teadus- ja publitseerimisbüroo, Madara 24, Tallinn 10613, tiit.noormets@ra.ee

¹ M. Laar. 1949. aasta märtsiküüditamine ja relvastatud vastupanuliikumine. – Eestlaste küüditamine. Mineviku varjud tänases päevas. Artiklid ja elulood. Tartu, 2004, lk. 59–74.

² M. Arold (koostaja). Märtsivapustused. Tartu, 1995 (dokument „Ettekanne banditismist Eesti NSVs ja võitlusest sellega“ 8.8.1949).

³ T. Tannberg. Relvastatud vastupanuliikumine Eestis aastatel 1944–1953 julgeolekuorganite statistika peeglis. – Eesti metsavennad 1944–1957. Dokumentide kogumik. Tartu, 2014, lk. 625–632.

⁴ RA, ERAF.1.14A.89, l. 58.

neid kuni keskkomiteeni olukorrast ja sündmustest oma territooriumil. Need dokumendid on üpris erineva allikaväärtusega ning ei anna kaugeltki üldist ega täielikku pilti Eesti metsavendlusest. Samas on aga olemasolevates dokumentides sageli mitte ainult registreeritud mõni sündmus, vaid ka lühemalt või pikemalt kirjeldatud selle toimumise asjaolusid ja selles seisneb nende väärtus. Alljärgnevalt avaldatud dokumentide valimik ongi koostatud peamiselt parteilistest informatsioonidest (ajakirjas Tuna on avaldatud sellest allikaligist dokumente „kotipoiste“ ja sulaste kohta Eesti NSV-s⁵).

1949 ei olnud mitte ainult küüditamise, vaid ka vastupanu aasta.

Laul vabast Eestist⁶

Ühte laulu laulan mina, suure murega
Kuidas Eesti rahvas elab vabana
Vabalt Eesti rahvast vangi veetakse
Tuhanded seal vabalt kinni peetakse
Oh Truman⁷, oh Truman, oh tule
Elu Eestis täitsa võimatu ja kole
Oh Bevin⁸ avita, muidu täiest hukkuda
Võib eestlaste maa ühes rahvaga

Vabalt sunnitakse meid metsa saagima
Kes ei lähe, õiendakse prokuröriga
Vabalt naised, lapsed palke vedama
Sõimata saab, kes ei jõua normi ületa
Me raiume maha viimse kaika
Et metsavennal poleks enam paika
Kus ennast varjata, peab välja tulema
Et vanginormi vabalt võiks ületa

Hiljuti meil mõõdus vaba hääletus
Millest järel jäänud tume mälestus
Mõtlesin, et lähen ka vabalt valima
Kuid tundsin ennast seejuures täitsa vangina
Vangitapiga meid kodust välja veeti
Väikseid lahinguid ka mõnes talus peeti
Sa pead minema, et puhtalt lennata
Võiks kasti „Vares“⁹ ühes „Kummiga“¹⁰

Valimise lehti meil ohtralt jagati
Selle eest ka hoolsalt järel valvati
Et ei pääseks keegi kabiini minema

⁵ T. Noormets. „Kotipoisid“ sõjajärgses Eestis. – Tuna 2015, nr. 4, lk. 74–80; T. Noormets. „... töötavad taludes ja varjavad oma tegelikku palgatöö vahekorda peremeestega“. – Tuna 2020, nr. 1, lk. 99–105.

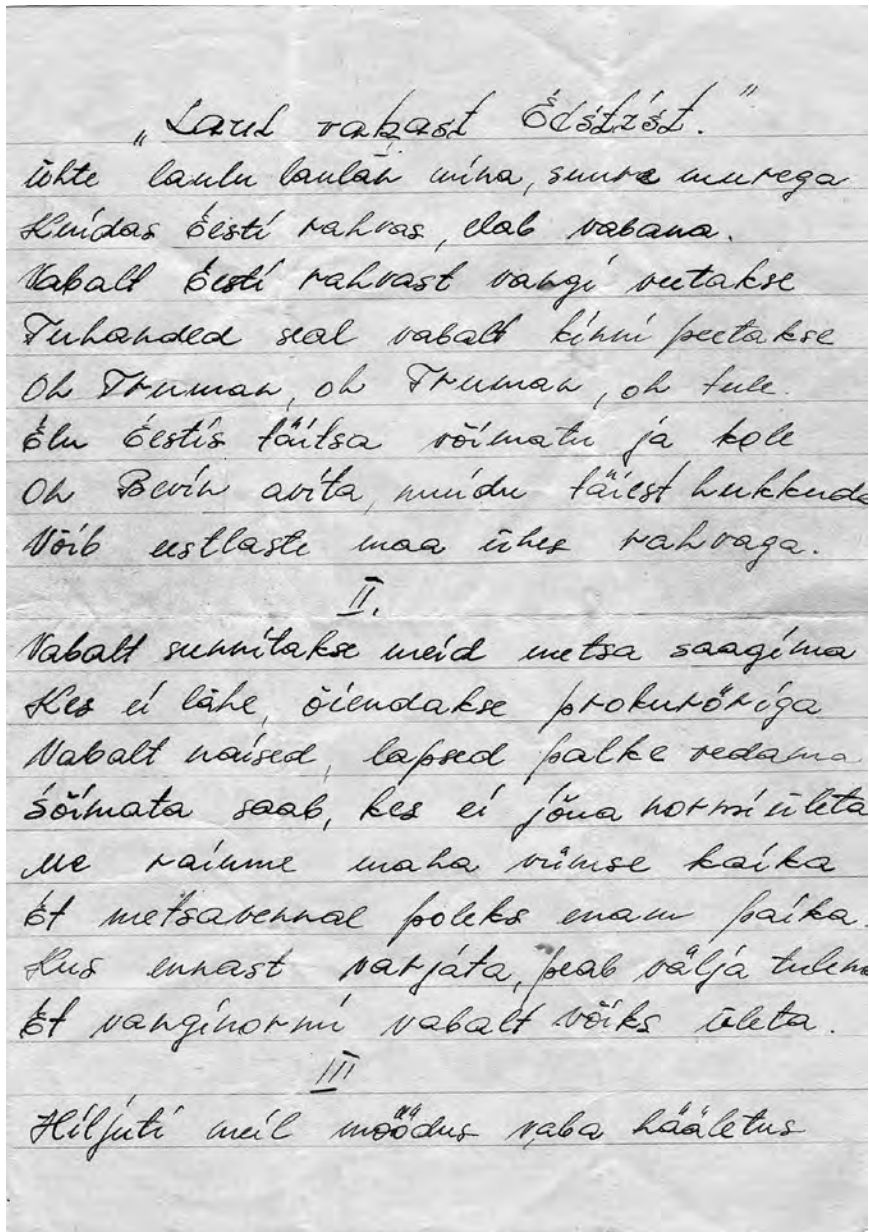
⁶ Käsikirjaline rahvaliku laulu üleskirjutus, mis langes tšekistide kätte Mihkel Havi metsavendade salga likvideerimisel Pärnumaal Soontaga vallas 23. juunil 1949.

⁷ Harry S. Truman, Ameerika Ühendriikide president 1945–1953.

⁸ Ernest Bevin, Ühendkuningriigi välisminister 1945–1951.

⁹ Johannes Vares, Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees 1940–1946.

¹⁰ Boris Kumm, Eesti NSV riikliku julgeoleku rahvakomissar/minister 1941, 1944–1950.

Vaid et lehed võiksid puhtalt kasti kukkuda
 Oh Truman, oh Truman, oh tule
 Elu Eestis täitsa võimatu ja kole
 Oh Bevin avita, muidu täiest hukkuda
 Võib eestlaste maa ühes rahvaga

Talupoegilt maad kõik ära võetakse
 Ohakais ja telgeis¹¹ õitsma jäetakse
 Kulakad ja jõukad peavad kaduma

¹¹ Tõlkjas ehk rakvere raibe, Eestis tavaline umbrohi.

Rahvas võib ju veidikene nälgida
Üksainus tööjõud majja jäetakse
Teised kõik turbarabadesse aetakse
Ei ole kahelda, et mõne aastaga
Ohakais õitseb me armas Eestimaa

Laste eest meil Eestis täit hoolt kantakse
Jahu neile leivaks nõnda palju antakse
Et ei oleks lastel ennast tarvis vaevata
Jahu saab vaid joogi peale riputa
Oh Truman, oh Truman, oh tule
Elu Eestis täitsa võimatu ja kole
Oh Bevin avita, muidu täiest hukkuda
Võib eestlaste maa ühes rahvaga

Vanasti, kui Eestis oli valitsemas Päts¹²
Igaüks meist vabalt silguranda läks
Ei ta võtnud vaevaks seda keelata
Igaüks võis vabalt silku vedada
Aga nüüd meile silku ei anta
Patrullid teede peale välja pantaks
Ära toitu himusta, harju uue korraga
Sa toida ennast konstitutsiooniga

Lindil¹³ 4. mail

RA, ERAF.130sm.1.9505, 329 (ümbrik).

EK(b)P¹⁴ Järvamaa komitee eriinformatsioon Keskkomiteele 28.4.1949.

26. aprillil 1949. a. kella 15.45 ajal mõrvati bandiitide poolt Kärü valla Täitevkomitee esimees sm. Aksel Osvald ja Kärü valla rahvakaitse¹⁵ rühma ülem sm. Larin. Mõrvamine toimus Kärü külanõukogus, Pärniku külas.

Kui sm. Aksel ja sm. Larin viisid Pärniku külas läbi kolhoosi organiseerimise koosoleku, sõitsid nad edasi Metsari küla poole kolhoosi organiseerimise koosolekule. Hobusemeheks oli Pärniku külas valitud kolhoosi esimees Lillemets, kes valis Metsari külasse sõiduks otsetee läbi raba. Maanteed mööda oli tee pikkus umbes 2 km, kuid otse läbi raba tuli umbes 800 m. Tegelikult aga läbi raba tee on vankriga raske ja peaaegu võimatu sõita. Umbes poolel raba teel jäi vanker rabasse kinni, samal ajal tulistati vasakult poolt võsastikust rahvakaitse rühma ülemat ja haavati teda puusast. Rahvakaitse rühma ülem istus vankri tagaosas seljaga hobuse poole, kuna hobusemees (kolhoosi esimees Lillemets) ja sm. Aksel istusid ees. Peale tulistamist sm. Aksel hüppas vankrist maha ja jooksis paremale poole võsasse. Jõudnud tee äärest umbes 20 m edasi tulistati

---

¹² Konstantin Päts, Eesti Vabariigi president 1938–1940.

¹³ Lindi – küla Pärnumaal (enne 1950. aastat Audru vallas).

¹⁴ EK(b)P – Eestimaa Kommunistlik (bolševikkude) Partei.

¹⁵ Rahvakaitse – paramilitaarne sisekaitse formeerung, loodi Nõukogude Liidu – Saksa sõja algul 1941 ja taastati Eestis 1944 nimetusega „hävituspataljonid“, 1946 „rahvakaitse pataljonid“ ja 1949–1954 „bandiitide hävitajate pataljonid“ (T. Noormets ja V. Ohmann (koostajad). Hävitajad. Nõukogude hävituspataljonid Eestis 1944–1954. Dokumentide kogumik. Tallinn, 2006).

teda automaadist üsna lähedalt surmavalt. Kolhoosi esimehele Lillemetsale aga olevat öeldud bandiitide poolt, et laske nüüd jalga. Lillemets sõitis hobusega oma tallu tagasi ja teatas sellest valla Täitevkomiteesse.

S. Aksel'i ja Larin'i taskurelvad ja automaat võeti bandiitide poolt kaasa.

Bandiitide paigutus metsas tulistamise ajal ja Lillemetsa tegutsemine laseb oletada, et on tegemist ettekatsetud ja organiseeritud tapmisega.

Julgeoleku võimudel pole kuni käesolevani õnnestunud bandiite tabada.

S. Aksel'i ja sm. Larin'i matused toimuvad Paides 29. aprillil 1949. a. kell 18.00.

RA, ERAF.1.14.87, l. 82.

Valter Linnukütt'i ülekuulamise protokoll ENSV RJM¹⁶ Järvamaa osakonnas 25.5.1949.

KÜSIMUS:

Juurdlusorganitel on andmeid selle kohta, et teie olete osaline Käru valla täitevkomitee esimehe Akseli ja sama valla rühma komandöri LARINI mahalaskmises. Kas kavatsete anda selles küsimuses tunnistusi?

VASTUS:

Ma annan selle küsimuse kohta õiged tunnistused, kuna ma ise isiklikult osalesin AKSELI ja LARINI tapmises. Asi oli nii. Käesoleva aasta 26. aprilli varahommikul ma ärkasin ja väljusin küünist kus magasin ja läksin koju. Koju jõudes ma sõin ja umbes kella 10 paiku hommikul läksin oma karjamaale meie talu lähedal ja hakkasin ootama PÕLDARU Augusti tulekut, kes ei ilmunud ja ma otsustasin minna meie küla elaniku ÕUNAPUU Aleksanderi juurde, kes lubas mulle hankida lahingpadruneid oma nõbu KRÜGER Mihkli kaudu, kes elab Tallinna linnas. Tulles ÕUNAPUU Aleksanderi juurde, sain viimaselt teada, et ta ei ole veel padruneid saanud, viibinud tema juures umbes kaks tundi, läksin tagasi oma karjamaale, peitsin vintpüssi teise kohta, läksin koju sõin ja naasin tagasi karjamaale ja hakkasin ootama PÕLDARU, kes varsti tuli. Olles natuke aega koos PÕLDARU Augustiga meie juures karjamaal ta ütles, et läheb käib kodus ja toob ühe asja, ei öelnud mida ja kohe läks ära. Niikui PÕLDARU lahkus, minu juurde karjamaale tuli VARE Jaan, kes oli relvastatud vintpüssi ja revolvriga „Nagaan“.

VARE niikui tuli minu juurde teatas „Täna vallatöötajad AKSEL ja temaga koos ka tõenäoliselt teised teevad Pärniku külas koosoleku kolhoosi kohta, seejärel lähevad nad tegema kolhoosikoosolekut Metsari külla. Lähme lööme nad maha, anname neile kuuli kerre. Seekord nad ellu ei jää, ma olen neid juba varem ka lasknud.“ Ma andsin VARE Jaanile nõusoleku, tõin vintpüssi ja me koos VARE Jaaniga läksime läbi PÕLDARU metsa, siis läbi Sooaru karjamaa ja metsa, Pärnik Jaani karjamaa, siis ületasime suure tee ja ÕUNAPUU ja SOOKÕRTSU talu vahel läksime metsaheinamaale ja läksime „Ristikivi“ talu poole. Jõudes Ristikivi talu juurde VARE Jaan ütles, läheme LILLEMETSA talule lähemale, kuna seal või Krausme talus peab toimuma kolhoosikoosolek ja meie vaatame metsast, kuhu AKSEL läheb.

Minnes koos VARE Jaaniga mööda talveteed mis läheb Ristikivi talust mööda Lillemetsa talu poole, kuulsime meie ees metsas meie suunas sõitvat vankrit. VARE Jaan ütles selle peale: „Vaata aga, kardavad suurel teel sõita mõtlevad ma lasen neid jälle“ ja kohe VARE ja mina jooksimine tagasi. Jooksnud 200–300 meetrit, VARE jäi seisma ja ütles: „Mina jään vasakule poole vaat nende põõsaste taha, aga sina mine kaugemale, kui kardad. Kui ma lasen ja kui nad jooksevad sinu poole, lase samuti. Kui sa ei lase, nad tapavad meid ära.“

Pärast seda läksin ma osutatud kohta ja seisin põõsaste taha. Lükkasin padruni padrunipessa ja jäin ootama.

¹⁶ RJM – riikliku julgeoleku ministeerium.

Umbes 5 minuti pärast ilmus vanker millel sõitsid ja istusid kõrvuti paremal LILLEMETS vasakul AKSEL, aga seljaga nende poole ja vaatas taha istus LARIN.

Niikui vanker oli väheke VARE Jaanist mööda sõitnud, tegi ta põõsastest lasu LARINI pihta, kes koheselt kummardas ja tal kukkus peast müts ja kohe samas hüppas LARIN vankrilt maha. Samal ajal väga kiiresti hüppasid vankrist paremale poole LILLEMETS ja AKSEL. LILLEMETS jäi hobuse juurde, aga AKSEL jooksis paremale mulle lähemale ma tegin tema pihta lasu ja ta kohe kukkus. Samal ajal VARE Jaan hakkas tulistama tema poolt haavatud LARINIT, lasi ta maha võttis temalt automaadi automaadisalve ja püstoli, seejärel läks AKSELI juurde kelle pihta tegi kaks lasku ja kui veendus, et AKSEL on surnud, võttis temalt ära püstoli ja siis saapad. Seejärel minu poole pöördudes ütles – ma lähen nüüd siit ära, aga sa ära sellest mitte kellelegi räägi, isegi kui kinni kukud. VARE Jaan läks RISTIKIVI talu poole, aga mina läksin tagasiteel oma talu juurde, jõudes karjamaale peitsin vintpüssi, läksin koju, natuke söin, siis läksin tagasi karjamaale, kus varsti jooksis minu juurde PÕLDARU August, parandan, kui ma läksin kodust karjamaale siis seal juba oli PÕLDARU August. Varsti tuli meie juurde minu ema kes tõi meile süüa. Pärast seda läks PÕLDARU kohe koju ja kohe tuli tagasi teatades mulle ja minu emale, et AKSEL ja LARIN on tapetud. Ema ütles meile, et nüüd hakatakse rääkima, et teie tapsite ja hakatakse tegema haaranguid, seepärast hoiduge siit kaugemale. Mina ja PÕLDARU August pagesime Kädva küla heinamaadele kus varjasime ennast heinaküünides.

RA, ERAF.130sm.1.9585, l. 60–61 (tõlge vene keelest Tiit Noormets).

EK(b)P Harjumaa komitee erakorraline informatsioon Keskkomiteele 12.5.1949.

11. mai õhtul Järvakandi valla kolhoos „Nõlva“ kolhoosnikud pidasid sm. Stalini kirja läbiarutamise koosolekut. Kell 11 õhtul piirasid bandiidid talu, kus peeti koosolekut. Bandiite oli 8 – 9 meest. Bandiidid kutsusid välja rahvakaitse mehe Tomson, Voldemari, väljas võtsid temalt ära laskeriista ja sundisid tapma sama kolhoosi 100 kilose sea, mille nad ära minnes ära viisid. Kolhoosnikke hoidsid nad kinni kuni kella 5-ni hommikul. Rahvakaitse mees on läbipekstud.

RA, ERAF.11.11.17, l. 10.

EK(b)P Tartumaa komitee informatsioon poliitilisest meeleolust maakonnas 18.6.1949.

Seoses põllumajanduse kollektiviseerimisega on maakonnas tunduvalt elavnenuid rahvaenuliku elemendi poolt levitatavate kuulujuttude hulk. Levitatavad kuulujutud on sisuliselt kõik ühed ja samad vaatamata sellele, et neid levitatakse väga erinevates vormides. Näiteks: Äksi vallas levitatakse kuulujuttu, et sõda algavat 26. juunil s.a. millisel tähtajal N. Liidu väed lahkuvat Eesti territooriumist. Aakre vallas „Tambeti“ kolhoosi liige Varikso, kes varjas hobust ühiskondlustamise eest, väljendas aktivistidele: „Mida te kuradid tulite siia otsima ja röövima üks-kõik see valitsus enam kaua ei püsi ...“ Partei algorganisatsiooni sekretär sm. Kem¹⁷ kutsus välja kod. Varikso, kes püüdis vabandada oma väljendust põhjusega, et oli lasknud mõjutada ennast rahvaenulikul elemendil. Samas kolhoosis loomade ühiskondlustamise juures nutnud naised ja isegi suudelnud lehmade sõrajälgi. Sama kolhoosi liige Rõõm hoiatanud kolhoosi esimeest „... kuule pojake ära rabele nende loomade ühiskondlustamisega, las olla veel loomad igäühel oma käes paar nädalat. Las Pariisi konverents¹⁸ lõpeb, näis mis siis tuleb. Võib-olla valitsus muutub“.

Selle asemel, et anda vaenulike elemendi poolt levitatavate kuulujuttudele otsustav vastulööök kir-

¹⁷ Ühe Eesti sovetiseerija Raimond Kemi kohta: I. Paavle. Võimu meelevaldas. Valitud artiklid. Tartu, 2020, lk. 135.

¹⁸ Teise maailmasõja võitjariikide välisministrite konverents Saksamaa tuleviku otsustamiseks.

jutab Aakre valla parteiorganisatsiooni sekretär sm. Kem oma informatsioonis 15. juunist s.a. „... palun partei maakonnakomiteed astuda vastavaid samme selliste laimujuttude levitamise suhtes, mis õnestavad meie kolhoose ja takistavad riiklike ürituste läbiviimist ...“

On päris kindel, et levitavad kuulujutud ei leia soodsat pinda seal, kus parteiorganisatsioon on pidevalt tegelenud poliit-massilise tööga, kuid nendes valdades, kus nimetatud töö on olnud plaanitu, juhuslik tekitavad nad asjatut ärevust. Näiteks: Saadjärve vallas „Elistvere“ kolhoosi liikmed avaldasid arvamist: „Miks nende põldudele ei külvatud teravilja. Kui tuleb muutus, siis ei ole meil muud süüa kui suhkrupeete“.

Et rahvavaenulik element kasutab igasuguseid alatuid võtteid selleks, et mustata kommuniste ja ausat nõukogude aktiivi, näitab juhus milline toimus 23. mail s.a. Ropka vallas. Nimelt tuli valda keegi kodanik Leoke, kes esitas ennast EK(b)P KK volinikuna. Kod. Leoke levitas kolhoosnike seas igasugust laimu. Näiteks päris ta kolhoosnikelt, kas nad ei teadvat, et TK¹⁹ esimees elab vale nime all. Kas nad ei tea tunnistada, et valla parteiorganisatsiooni sekretär oli sakslaste käsilane, salakuulaja, kommunistlike noorte sekretär kulaku poeg jne. Kuna sellised jutud levisid vallas kiiresti, saadi juttude levitajale jälile ja ta arreteeriti. Kui senini maakonnas rahvavaenulik element piirdus peamiselt igasuguste kuulujuttude levitamisega ja anonüümsete ähvarduskirjade saatmisega valdade juhtivatele töötajatele, siis käesoleval momendil on märgata banditismi aktiviseerimist nimetatud elemendi poolt.

Näiteks möödunud nädalal tungiti Elva vallas Palu külas Rahvakaitse liikme Annus, Oskari perekonnale öösel bandiitide poolt kallale, sel ajal kui mees ise oli kohaliku kooperatiivi juures valves. Pühajärve vallas tapeti samuti möödunud nädalal Rahvakaitse võitleja sm. Piir ja haavati Rahvakaitse võitlejat sm. Lompi, kes olid valves Pühajärve puhkekodu juures.

3. juuni s.a. öösel tapeti Kiidjärve vallas EK(b)P Jõgeva maakonnakomitee lektori sm. Sassi sugulased: Laanemaa, Anna, Redel, Elfriede ja tema kaks last. Elumaja põletati maha ja äraviidi osa majakraamist.

Põhjusel, et banditism on elavnenud eriti Pühajärve vallas kirjutab Pühajärve valla parteiorganisatsiooni sekretär sm. Oja oma informatsioonis 15-dal juunil s.a. „... praegu on kõik kolhoosnikud kartust täis, ei julge enam õhtul koosolekuid pidada, et tuleb öösel koju tagasi minna ja ei tea mis teepeal võib juhtuda ...“²⁰

Erakordse avalduse saatis maakonnakomiteele Veski valla parteiorganisatsiooni sekretär sm. Otsa. Nimelt on avaldis esitatud Veski valla „Jüriöö“ kolhoosnikute poolt Veski valla Täitevkomiteele ja on järgmise sisuga:

Veski valla Täitevkomiteele
Kolh. „Jüriöö“
Veski v. V.Prangli k/n²¹

Avaldus.

Käesoleva avaldusega palume lõpetada meile igasuguste isikute sööma saatmine. Nagu seniajani, nende käitumist arvesse võttes ei tõsta see meie kolhoosi mitte töödistsipliini, vaid takistab meid oma töö ülesannet täitmast.

Esineb juhtumeid, kus tarvitatakse omavoli ja võetakse kolhoosnikult, kes oma tööga teenib toitu, nagu 8. juunil s.a. Kirasikop Stepanilt võeti omavoliliselt laualt kanamune, kod. Kuid, Elmari kodunt ära olles pressiti naise käest suitsu st. paberosse ja suitsusinki.

Kas Nõukogude liidu teenistujad ei tea, et saksa okupatsiooni ajal pressiti talupojalt võid, mune ja

¹⁹ TK – täitevkomitee.

²⁰ See oli muidugi hea ettekäanne pääsemaks pärast päevatööd peetud poliitilistest koosolekutest.

²¹ Vana-Prangli külanõukogu.

liha. Kui nad seda ei tea, siis palume veski valla TK esimees sm. R. Reigot, et kutsutaks vastav isik, kes nendele isikutele, kes nimetavad end Riikliku Julgeoleku meesteks selgitaks kolhoosnikutega kultuursemat käitumist.

Kolhoos „Jüriöös“ 10. juunil 1949. a.

Kolhoosi esimees /allkiri/

Raamatupidaja /allkiri/

Brigadiir /allkiri/

Asja selgitamiseks on maakonnakomitee poolt nõutud seletust Riikliku Julgeoleku Tartu osakonna ülemalt.

RA, ERAF.12.9.12, l. 111–113.

EK(b)P Harjumaa komitee erakorraline informatsioon Keskkomiteele 30.9.1949.

Õöl vastu 29. septembrist k.a. kella 2 paiku, umbes 800 m kaugusel Varbola valla Täitevkomiteest kolm tundmatut bandiiti tungisid kallale võikoormale, mida kolhoosnikud Viira, Karl ja Varbola, Elmar olid viimas Varbola Piimaühistust Riisipere jaama hommikusele rongile. Koos nendega sõitis ka veel üks naiskodanik Tallinnast – Reinsoo, Anna. Võid oli paarishobuse koormal kaasas 614 kg. Bandiidid laskevalmis relvadega (kahel taskurelv ja kolmandal vintpüss) pidasid hobused kinni ning komandasid koormat saatjale: „Käed üles!“ ja võikoorma juurest eemale. Peale selle üks bandiitidest jäi relvaga neid valvama, teised kaks aga sõitsid võikoormaga minema Pärnu maantee suunas. Bandiit hoidis kolhoosnikuid kinni kuni kella 6 hommikul, siis lahkus ise, kuid hoiatades, et enne päikese tõusu ei tohi keegi paigast lahkuda ning juhtumit seletada nii: „Hans võttis või ära, sest ta hakkab varsti Mihkclipäeva pidama“.

Kui hommikul saadi juhtumist teada, kutsus valla parteiorganisatsiooni sekretär kokku rahvakaitserühma võitlejad ning alustati bandiitide jälitamist. Kella 10-ks hommikul saabusid kohale ka miilitsa- ja julgeolekuorganite mehed. Hobused ja vanker saadi kätte kella 2 paiku peale lõunat 29. sept. k.a. umbes 2,5 km eemal Pärnu maantee kõrval metsast. Bandiidid nähtavasti laadisid või ümber autole ja lahkusid. Jälitusorganite operatsioonid ei ole seni andnud tulemusi.

RA, ERAF.11.11.17, l. 21.